

Кочо СИДОВСКИ

ИТАЛИЈА, БАЛКАНОТ И МАКЕДОНИЈА ОД ВРЕМЕТО НА ОБЕДИНУВАЊЕТО НА КНЕЖЕВСТВОТО БУГАРИЈА СО ИСТОЧНА РУМЕЛИЈА ДО 1890 ГОДИНА

Со присоединувањето на Рим во 1870 година, заврши борбата за единството на Италија. Со самото тоа, заврши и целата епоха на буржоаските национални движења, револуции и војни. Земјата оттогаш влегува во нова фаза на својот историски развој.

Внатрешните политички односи се одразуваа и на надворешната политика на Италија.

Отворената и ожесточена борба за територијална поделба на светот во предвечерието на империјалистичката епоха ја поттикна италијанската буржоазија, почнувајќи од крајот на 70-тите години, да ја активира својата надворешна политика. Од друга страна, кон тоа неа ја туркала и самата нејзина неспособност да ја разреши редицата проблеми во внатрешниот живот на земјата кои станувале сè поостри.

Во надворешната политика, најпогоден сојузник на Италија во борбата за колонии можела да ѝ стане Германија, која после националното обединување преживувала период на бурен економски раст и сè побезобсирно барала за себе „место под сонцето“. Ориентацијата на италијанската надворешна политика кон Германија ја олеснило и натамошното влошување на односите меѓу Италија и Франција, врз основа на нивното соперништво во претензиите на Тунис, а исто така заемното ползување на протекционистичките мерки.

На италијанско-германското збижување им пречеле острите противречности меѓу Италија и Австро-Унгарија која од 1879 година била во сојузнички односи со Германија. Тие се појавиле уште во епохата на ризорциментото, кога Италија морала да ги изложи на ризици своето единство и независноста во упорната борба против Хабсбуршката Империја. Во втората половина на 70-тите години се појавило едно цело политичко течение, сметајќи ја таа борба за незавршена и барајќи присоединување кон Италија на Трст и Јужен Тирол (Трентино).¹

Заземањето на Тунис од страна на Франција (1881) им нанело тежок удар на плановите за експанзија на Италија во Северна Африка и надолго ја оттурнало од нејзината „латинска сестра“. Наоѓајќи се на власт од јуни 1879 година, вториот кабинет на Каиро бил принуден да даде оставка. Должноста премиер повторно ја презел Депретис, познат по своите прогермански

¹ Приврзаниците за вклучување во составот на италијанската држава на сите „необединети земји“ (terre incedente) ги нарекувале иредентисти.

симпатии. Тој го завршил превратот во надворешната политика на Италија на страната на централните држави: на 20 мај 1882 година Италија потпишала договор со Германија и Австро-Унгарија, оформувајќи го создавањето на Тројниот сојуз.

Со договорот за Тројниот сојуз, Австро-Унгарија не можела да ја нападне Италија. Ако на Берлинскиот конгрес Италија не значела многу, тогаш во 1882 година таа станала голема сила. Иако Италија не добила обезбедување за својата престолнина Рим, но сепак барем го засилила своето влијание во Сојузот.

На 20 февруари 1887 година, договорот од 1882 година е продолжен до 1892 година; двете централни сили Австро-Унгарија и Германија направиле засебни договори со својот сојузник.

Особено добро се договориле Австро-Унгарија и Италија: „Австрија и Италија, сакајќи да ја одржат сегашната положба на Исток, ќе се грижат да се спречи секаква промена што би била на штета на договореното. Но ако во текот на настаните таа положба стане неиздржлива на Балканот или на отоманските брегови, ако некоја трета сила или ако некој настан изврши поинаква промена и едната страна најде дека треба да се изврши постојана или привремена окупација, за тоа ќе се направи договор, а врз основа на заемни триторијални и други отстапувања.“²

Во исто време Англија и Италија сакале бреговите на Црното, Егејското и Јадранското Море, како и северниот брег на Африка, да останат во истите раце. Но ако некој несреќен настан би довел до тоа повеќе да не може да се одржува воспоставената положба, тогаш двете страни настојувале некоја трета држава да не стави своја рака врз тие брегови.

Пред крајот на 1887 година, Италија, Австро-Унгарија и Англија се зближиле уште повеќе. На 12 декември Австро-Унгарија ѝ го предложила на Англија вториот договор за Средоземното Море. „Австрија и Италија – стои во нотата – се договорија да се предложи следново и да ги забележат начелата и држењето на трите сили: 1. Одржување на мирот. 2. Статус кво на Истокот врз основа на договорот. 3. Зачувување на месните автономни утврдени со договорите. 4. Независност на Турција како чувар на важните европски интереси и брана од секое премоќно туѓо влијание.“³

Кон средината на деветтата деценија на XIX век италијанската влада, покрај вниманието што им го посветила на проблемите поврзани со проектите за изградба на разни железници на територијата во Македонија и во Османлиската Империја, им посветила внимание и на настаните од 1885 година, поврзани со обединувањето на Кнежевството Бугарија со Источна Румелија, а во врска со тоа и на реперкусиите врз положбата на Македонија. Инаку, годините на политичка криза, создадена со овој настан, одбележиле важни настани и тенденции во меѓународните односи. Англо-руските противречности во Средна Азија ја достигнале својата кулминација и во текот на мај 1885 година тие биле расчистени, но заемната недоверба останала. Во

² П. Г. Гуч и Јов. М. Јовановиќ, Дипломатска историја модерне Европе. Од Берлинског конгреса до Версаљског мира, 1878-1919. Београд 1933, 122.

³ Ibidem, 129.

јули истата година на власт во Англија повторно дошле конзервативците, кои барале можност за контраудар. Во Франција паднала од власт владата на Жил Фери, помирувачки настроена кон Германија. Австриската половина на Хабсбуршката Империја била управувана од конзервативецот гроф Тафе, а општата надворешна политика продолжила под раководството на Калиоки.

Во една таква ситуација се извршило обединувањето на Кнежевството Бугарија со Источна Румелија, чиешто перипетии се совпаднале со новите тенденции во развитокот на меѓународната политика. Поради својата централна положба на континентот, Германија секогаш била многу заинтересирана да не дојде до некое усложнување што би носело перспектива на воен конфликт на Балканот. Сојузничкиот систем на Бизмарк, којшто имал за цел да го неутрализира евентуалното создавање на меѓудржавни коалиции во Европа, предвидувал истовремена соработка со Австро-Унгарија и со Русија – двата историски антипода во балканската политичка историја. Големото значење на двете страни во германската политика барало од Берлин исклучителна претпазливост, која му донела не мал дел од светската слава на Бизмарк како дипломат и државник.⁴ Тешкотиите на германската позиција меѓу Австро-Унгарија и Русија го принудиле Бизмарк да изгради сложена мрежа од заемно анулирачки меѓусојузнички комбинации, кои работеле за Германија на Балканот без нејзино директно ангажирање.

Во почетокот на 1885 година, во Бугарија почнале да се одржуваат сè поголем број агитации и демонстрации коишто требале да придонесат за обединување на Македонија и Источна Румелија со Кнежевството Бугарија и на тој начин да се оствари она што не било остварено со Санстефанскиот мировен договор од 1878 година, склучен по војната меѓу Русија и Османлиската Империја. Италијанскиот дипломатски агент во Софија постојано ги известувал своите претпоставени за текот на горенаведените настани. При тоа нему, како и на другите претставници на големите сили, му биле врачувани разни петиции во врска со ситуацијата во Македонија, во кои од силите потписнички на Берлинскиот договор се барала примена на членовите 23 и 62 од истиот договор за Македонија.

Инаку, кон сите настани поврзани со македонското прашање, италијанскиот дипломатски претставник во Софија се држел порезервирано од поголемиот дел негови колеги, дипломатски претставници на другите големи европски сили.⁵

Италијанскиот дипломатски агент, исто така, го известил својот министер за надворешни работи за поставеното прашање во бугарскиот парламент во врска со положбата на Македонија. Исто така, и бугарскиот кнез Александар Батенберг ги известил претставниците на Австро-Унгарија,

⁴ Радослав Мишев, Австро-Унгарија и Бџлгария 1879-1894. Политически отношения. Софија 1988, 130.

⁵ Archivio Storico del Ministero degli Affari Esteri - Roima, Архив на Македонија - Скопје, во натамошниот текст АМС София 6. I 1885; Ibidem, 27. I 1885; Idem, 4. II 1885; Id., 5. II 1885; I., 10. II 1885; I., 17. II 1885; i., 23. II 1885. M/100.

Германија, Англија и Италија за активноста на парламентот поврзани со ситуацијата во Македонија.

Италијанскиот дипломатски претставник во Софија примил инструкции од својата влада да дава пријателски совети за воздржаност и мудрост на кнежевската влада, со што таа ќе го избегнела секој повод за некакви компликации со Високата Порта, која ја обвинувала бугарската влада за митингите што се одржувале во Софија и во другите градови на Кнежевството против политиката на османлиските власти во Македонија.⁶

Во еден разговор на италијанскиот дипломатски пратеник во Софија де Сонац со министерот за надворешни работи на Бугарија во врска со македонската агитација, на крајот од разговорот, пратеникот додал дека „италијанската влада нема некој посебен интерес, но за доброто на Кнежевството, советува воздржаност и умереност во врска со македонската агитација“.⁷ Од тоа може да се извлече заклучок дека Италија во дадениот момент водела умерена политика и била незаинтересирана.

Италијанската влада истакнувала, а тоа се гледа и од постојаните разговори што ги имал италијанскиот дипломатски претставник во Софија со бугарскиот министер за надворешни работи, дека „најголема желба за нас (Италија, б.м.) е да не здогледаме раѓање на компликации во овие региони, што можат да му штетат на европскиот мир, толку живо посакуван од кралската влада (на Италија, б.м.)“.⁸

За време на разговорите што ги имал де Сонац со бугарските официјални личности во периодот кога македонското прашање било многу актуелно, тој одржувал постојани контакти со отправникот на работите на италијанската амбасада во Цариград, од кого примал инструкции за одделни аспекти на македонското прашање. Инаку, отправникот на работите на италијанската амбасада во Цариград инсистирал Високата Порта да се насочи кон смирување на духовите во измачената македонска провинција.⁹

Но, сепак, како сигурен индикатор за тоа колку другите големи европски сили ја сметале Италија за рамноправна со нив, кога се работело за преземање заеднички акции во врска со македонското прашање, може да се види од следното: кога дипломатските агенти на Германија, Австро-Унгарија и Франција, почитувајќи ги специјалните инструкции примени од соодветните нивни министерства извршиле демарш кај кнежевската влада за да се воздржи од секој акт којшто би можел да предизвика ширење на востаничкото движење или да даде повод за пролевање крв, италијанскиот дипломатски агент во Софија не бил поканет од дипломатските агенти да им се придружи во заедничкиот настап кај кнежевската влада.¹⁰

⁶ АМС, Roma 7. III 1885. М/100.

⁷ АМС, Sofia 25. III 1885; Ibidem, 30. III 1885. М/100.

⁸ АМС, Sofia 21. IV 1885. М/100.

⁹ АМС, Sofia 7. VIII 1885, М/100.

¹⁰ АМС, Sofia 27. IX 1885. М/100.

Италијанската влада постојано била загрижена поради тогашната положба на Блуканскиот Полуостров, искомплицирана од политиката на Бугарија кон Македонија. Така, во еден извештај каде што се зборува за внатрешната ситуација во Бугарија, во светлината на односите на кнезот Александар Батенберг со Русија, италијанскиот дипломатски агент де Сонац вели дека: „оставал да се оцени на повисоко рамниште кај министерот за надворешни работи, генералот гроф Робилант, колку ќе стане потешка политичката ситуација на Балканот ако при сегашните тешкотии се појави и им се придружи едно востание во Македонија“.¹¹

И италијанскиот дипломатски претставник во Солун за влошената ситуација во Македонија забележал дека таа е последица од настаните што ги наведовме. Така, во врска со влошената јавна сигурност, тој вели: „Вчера еден трговец од Милано, кој тргнал кон Воден заради работа со кожурци на свилени буби, се вратил во Солун, исплашен од алармантните вести за немање никаква сигурност на патот што го избрал и морал да се врати назад.“¹²

Наоѓајќи се во зависност од Австро-Унгарија и на економски и на политички план, Бугарија не можела да ја развива својата активност во Македонија. Австро-Унгарија имала негативен однос спрема бугарската активност во Македонија, бидејќи ја сметала за свое интересно подрачје. Не е без основа да се прифати дека владата на Стамболов, знаејќи за негативниот однос на Австро-Унгарија спрема бугарската активност во Македонија, се обидувала најнапред да дејствува преку другите големи сили. Во случајот, извесна благонаклоност јавно пројавувала италијанската влада, бидејќи најзиниот пратеник во Цариград баронот Бланк му дал поддршка на бугарскиот пратеник за нивните дејствија во врска со македонското прашање. Но, во еден толку важен центар на меѓународната дипломатија, како што бил Цариград, еден италијански пратеник одвај би се осмелил да дава толку одговорни изјави без одобрение или инструкции од Рим. Во поткрепа на искажаната теза е фактот дека бугарскиот министер на правосудство се сретнал прво со италијанскиот премиер Криспи во Рим, и покрај тоа што поминувал преку Виена за италијанската престолнина. Затоа Стоилов, за средбата со Калноки на 8 октомври 1888 година, морал да ја слушне забелешката од страна на австроунгарскиот министер за надворешни работи, но се правдал со неопходноста, во разговор со Ф. Криспи, да ги провери изјавите на неговиот пратеник во Цариград баронот Бланк. Уште пред да отпатува од Софија, бугарскиот министер го добил второто соопштение од Велкович. Според него, Бланк го информирал Велкович дека како последица на одржаните разговори, во последно време пријателски настроените држави спрема Бугарија се согласиле да не се противат на евентуално појавеното движење во Македонија и да не ѝ дозволат на Високата Порта да употреби сила против Кнежевството.¹³

¹¹ АМС, Sofia 3. IV 1886. M/100.

¹² АМС, Salonicco 9. VIII 1886. M/100.

¹³ Радослав Мишев, *op.cit.*, 223.

Патувањето на Стоилов во Европа имало пред сè за цел да ја провери автентичноста на соопштението од страна на Велкович. Во Рим Криспи го советува бугарскиот пратеник Бугарија да не ги проигра односите со Австро-Унгарија, а при неговата средба со Солзбери во Диел, Стоилов одново го добил настојчивото укажување да не се нарушува статус кво.¹⁴

И покрај објаснувањата на бугарскиот министер, виенската дипломатија искажала голема недоверба спрема бугарската дипломатска дејност во врска со Македонија. Австроунгарскиот министер за надворешни работи Калноки му напишал на пратеникот во Цариград Каличе дека Стоилов имал можност, уште во почетокот на септември, да ги демантира тврдењата на Велкович, како и пред Солзбери во Диел, но „агитациониот јазик на 'Свобода'¹⁵ за македонското прашање не само што не е скратен туку и продолжи со нова сила и со еден решително непријателски настроен тон спрема Австро-Унгарија.“¹⁶

Австроунгарскиот пратеник Буријан од Софија го известил Калноки дека бугарската иницијатива околу македонското прашање била покрената по настојување на претседателот на владата Стамболов. Бугарската влада се оправдувала со фактот дека Велкович им поверувал на сугестиите на баронот Бланк, според кои Виена и Лондон имале намера да го земат предвид ставот на римскиот кабинет. Калноки изразил жалење пред принцот Ројс за самоволното дејствување на италијанскиот пратеник, кој инаку бил политички коректен. Австроунгарскиот министер за надворешни работи се надевал дека Бланк ќе извлече поука од тој обид и ќе стане попрегпазлив.¹⁷

Од гореизложеното може да се види дека недоразбирањето меѓу италијанската иницијатива во Цариград преку Бланк и австроунгарската позиција спрема македонското прашање го одразува определениот аспект на италијанско-австроунгарските противречности на Балканот, за што Калноки подробно го известил својот германски сојузник. Во сите овие дипломатски договори и преговори може да се види дека позициите на Австро-Унгарија спрема Македонија биле многу различни од оние на Италија, бидејќи Австро-Унгарија пројавувала особено внимание кон Македонија, со оглед на нејзината заинтересираност да го зачува патот кон Егејското Море.

Италијанските ставови биле различни од оние на Австро-Унгарија и околу прашањето за именување на егзархиските митрополити во Македонија. Италијанскиот пратеник во Цариград Бланк ги поткрепувал бугарските предлози пред Високата Порта. На 15 јули 1890 година, усогласено со Германија и Италија, и австроунгарскиот амбасадор во Цариград Каличе, пред големиот везир Камил-паша, ги обновил своите барања околу споменатото прашање.¹⁸

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Весник што ги изразува ставовите на бугарската влада.

¹⁶ Радослав Мишев, *op.cit.*, 234.

¹⁷ Ibidem, 234.

¹⁸ Ibid., 246.

Kocho SIDOVSKI

**ITALY, THE BALKANS AND MACEDONIA FROM THE PERIOD OF THE
UNION OF THE PRINCIPALITY OF BULGARIA WITH EASTERN
ROUMELIA UP TO 1890**

S u m m a r y

Italy, having been used the activity of her diplomatic agent in Sofia, payed considerable attention to the events from 1885 i.e. after the union of the Principality of Bulgaria with Eastern Roumelia and repercussions which came from the union. They influenced on the status of the population in Macedonia. The reports that were sent to Rome by the diplomatic agent indicated that Italy was not sufficiently interested in those events. Then Russia and Austro-Hungary were the main actors in the events in Bulgaria. In the beginning of the 20th century there will be changes in the Italian policy towards the Balkans and Macedonia.

Translated by
Violeta Stoyanova